

Metafoorid kui miniaturised narratiivid vähipatsientide kirjutistes

Piret Paal
folklorist
Helsingi ülikool
piret.paal@helsinki.fi

Diagnoos kui transformatsioon

- Vähihaigus on inimmeeles lähedalt seotud surmamõttega.
- Vähk = surmamärk ja tabuteema keeles.
- Vähihaiguste bioloogilisestest iseärasustest johtuvalt tuleb vähidiagnoos sageli ootamatult.
- Diagnoosi hetkel võtab inimene omaks kultuuri poolt määratletud vähipatsiendi rolli (Goffman 1963, 7) ehk toimub transformatsioon.

Vähidiagnoos ja tunded pildis

Vähidiagnoos ja tunded sõnades

- (1) pärastlõunases päikeses lõikas pilv taeva lage kõige ereda teelt
- (2) pimeduse jõul laskus see üle eluhetke
- (3) aeg peatus
- (4) inimmeele taevas ja lootus kadusid tühjusesse
- (5) nii juhtus ühel sügissuvisel päeval, kui suve oleks veel olnud
- (6) ainult veidi jahedama sügispäikese all, valguses, mille pilv lõikas ära
- (7) lõplik, kindel teadmine oli löök, millest kohe ei saanudki aru
- (8) kui see [teadmine] sel päeval tuli meie kohale
- (9) siis inimmeele taevas ja usk kadusid tühjusesse
- (10) vaid kolm sõna ja kõik
- (11) kogu elatud elu, kadus musta sügavikku
- (12) SEE ON VÄHK

Diagnoos kui sisemine kaos

- Sisemise kaose korraldamise nimel peavad inimesed töötama oma emotsioonidega, et (taas)leida oma sisemine mina.
- Filosoof Georg Henrik von Wright on tõdenud, et sõnade abil võivad inimesed kirjeldada ja kujutada oma tundeid, sel moel, et need saavad teistele mõistetavaks. (von Wright 2001, 595–622)

Produktiivseim kõnekujund

Kukkumine/kadumine sügavasse musta
auku/tühjusse:

Kui tulin haiglast koju, alles siis tundsin, nagu oleksin kukkunud kuhugi pimedasse auku. Ühe õhtu nutsin kõva häälega, see nutt tuli kuskilt sügavalt minu seest, samas oleks minusse otsekui löödud mingi märk: vähihaige, see sa nüüd oled.

Kõnekujundid – miniatuursed narratiivid?

Kognitivist Mark Turner on kirjutanud, et metafoorid ühendavad erinevaid aistingute sfääre ja avardavad sel moel mõisteid või sõnu. (Turner 1987, 17)

=> Vastavalt, inimesed kasutavad kõnekujundeid, et sõnastada kogetud (sisemisi) tundeid taolisel avardatud moel, et teha need teistele mõistetavaks.

=> Kõnekujund on kogemuse verbaalne tõlgendus ja seega määratletav miniatuurse tööna. (Ricoeur 1974, 97–98)

Metafoorsed transformatsioonid

- Liikumine ülevalt alla (kukkumine, uppumine, vajumine, kadumine...)
- Maailm muutub (taevas pimeneb, maailm pimeneb, must riie/uduvõrk katab maailma...)
- Sisemine muutumine (tühjus, murdumine, aja peatumine, sisemine külmus...)

Vrd. Lakoff & Johnson 1980

Metafoor kui väikseim võimalik narratiiv?

Vähidiagnoosiga seotud metafoorides leidub pilt/idee transformeeruvast inimesest, kes liigub uue situatsiooni suunas muutunud olukorras.

Miniatuursete narratiividena esitavad analüüsitud metafoorid olukorra muutumist, maailma muutumist ja inimese sisest muutumist, tehes metafooridest olulise tekstiühiku, et mõista ja tõlgendada vähipatsientide kogemusi, mõtteid ja tundeid.

Metafoor kui kultuurile omaste tunnete võti

- Haigestumise ja haigustega seotuid metafoore on tõlgendatud haigeid diskrimineerivate ja häbimärgistavatena (Sontag 1978)
- Oma töös tõlgendan metafoore lingvistiliste vahenditena, mille abil inimesed võivad väljendada ka kultuuriliselt märgistatud või koguni tabuteemasid.
- Vähipatsientide metafoorid osutavad, et peale diagnoosi ei ole väline maailm enam endine ning ka sisemine mina on muutunud, võrreldes olukorraga enne diagnoosi.

Kasutatud kirjandus

- Goffman, Erving 1963. *Stigma: Notes on the management of spoiled identity*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.
- Lakoff, Georg & Johnson, Mark 1980. *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago.
- Ricoeur, Paul 1974. Metaphor and the Main Problem of Hermeneutics. – *New Literary History, Vol. 6, No. 1, On Metaphor*, 95–110.
- Turner, Mark 1987. *Death Is the Mother of Beauty: Mind, Metaphors, and Criticism*. Chicago: University of Chicago Press.
- von Wright, Georg Henrik 2001. *Filosoofia, loogika ja normid*. Tallinn: Vagabund.